

Isten szivárványa

(II. rész)

(1886-1962) cseh író. Először papnak készült, majd orvosi tanulmányai befejeztével katonaoorvos lett. Két világháború közötti írói munkásságára az első csehszlovák köztársasággal való ideológiai szembenállás nyomta rá bélyegét. Történelmi prózájára a cseh középkori és barokk irodalom hatott. Gondolatvilágát a keresztény egzisztencializmus határozta meg. Itt közölt írása az 50-es években született, de csak 1969-ben láthatott napvilágot. A mű a Szudéta-vidéken, a II. világháborút követő kitelepítések után játszódik (Boží duha, Československý spisovatel, 1969).

Talán egy órácskát igen mélyen aludtam, és amikor ébredezni kezdtem, eltartott egy ideig, mire meg tudtam különböztetni, mi az, amit érzékszerveimmel észlelek, és mivel csúfolnak még álmaim távozó szellemei. Összes rossz tulajdonságom és összes erényem közül egyelőre csak az önzés meg a lustaság ébredt fel.

Először riadt tyúkok vad kotkodácsolására emlékeztető hang ütötte meg a fülem. A vénember közönye és a felelőtlen képzelőerő kelt bennem birokra. A közöny győzött. Nem volt kedvem gondolkodással gyötörnöm magam. Hát való az, hogy egy öreg és úgyahogy megállapodott ember kotkodácsoláson törje a fejét? Csak-hogy a képzelőerőm se hagyta magát, és különféle boszorkányos tyúkokat vonultatott fel előttem, úgyhogy pillanatok alatt egy sereg kísértetet néztem végig, melyek fenyegetően ki-kidugták tyúkfejüket alacsony ketrecükből. De ezután mintha lánccsörgést, kecske-megegést és ajtócsapódást hallottam volna. Értelmes embernek ettől még nem kell megrémülnie, ha csak nem tolvajra gyanakszik, és miért érdekelne az is, hogy valakinek kedve szottyant meglátogatni a tyúkot vagy a kecskét! Mind a lánccsörgés, mind a kecske-megegés és ajtócsapódás azonban olyasvalami volt, amiből az álom szellemei gyorsan szövögetni kezdtek a szinte természetfölötti félelem komor képét. Nem akartam, hogy képzelőerőm a bolondját járassa velem, arra törekedtem hát, hogy felocsúdjak kábultságomból, amikor hirtelen újabb csapódást hallottam, és utána...

Igen, ez lépések zaja volt.

Ekkor nem kis bosszúságomra rájöttem, hogy már nem ott fekszem, ahová este lefeküdtem, és ahol azzal se kellett volna törődnöm, hogy alszik-e vagy virraszt itt valaki. És megpróbáltam visszaemlékezni, hogy hol vagyok, hogy kerültem ide, és hirtelen úgy éreztem, hogy itt valami nincs rendben.

Talán bejött valaki a házba, és ezért a vad kotkodácsolás, a lánccsörgés, a megegés meg az ajtócsapódás. Vajon csak most érkezett? Holtbiztosan. Hiszen amikor idejöttem, egy lélek se volt itt, se tyúké, se kecskéé, se másé. De miféle lény lehet az, amely tyúkostul, kecskéstül idemeréskedik ebben a sötétben?

Minél tovább töprengtem, annál kevésbé értettem a dolgot. Rése nyitottam a szemem. Sütött a hold. Ekkor eszembe jutott, hogy fel is kelhetnék, és kinézhetnék az ablakon. Csakhogy ezt lustaságom és kényelmességem nem engedte. Előbb meg kell fontolnom a dolgot. Nagyon megörültem, amikor kiderült, hogy eszem védelmébe veszi lustaságom. Ugyanis már elkéstem. Az a lény, ha

egyáltalán valamiféle lény volt, már biztosan bent van a házban, úgyhogy az ablakból semmit se látnék, csak a lábam hűlne ki feleslegesen. Nyugalmam azonban nem tartott sokáig. Mert eszem mégis csak lehetségesnek tartotta, hogy valamiféle lény járhat itt. Furcsa, hogy csak most jött, és mintha miattam jött volna. Nem választhatott volna egy másik útmenti házat?

De hirtelen meglódult a szívem. Mi van, ha ez a lény már korábban is itt lakott, és éjszakára jött haza, míg én itt csak kísérek?

Erre nem voltam felkészülve, és legszívesebben azonnal elmentem volna. De hogyan és hová? Az ablak magasan volt, és ha a lépcsőn megyek le, biztosan találkozom azzal a személlyel. Ez kellemetlen volna. Ijedt kiáltás, csitítgatás, mentetegetőzés, magyarázkodás... ezt nem akartam. Talán a padlás? Ott biztosan megbotlanék. Hiszen már sötét van. Akkor hát mit csináljak?

Öreges fázékonyságom és arcpirító lustaságom sietett a segítségemre. Ugyanis olyan kellemes volt feküdnöm, olyan jól felmelegedtem, hogy már tetszett is a dolog. És most keljek fel, és keressélek szállást valahol másutt? Gyávaságom hátat fordított lelkiismeretemnek, és mézédeseen azt súgta, hogy maradjak csak szépen itt. Hiszen így is, úgy is kellemetlenségem lesz a dologból, de amíg fekszem, bízhatok benne, hogy az a személy, teszem azt, a szemközti szobában hajtja álomra fejét, és észre se vesz engem. Reggel talán sikerül szép csendben eltűnnöm, és ha nem árurom el magam, az a személy sohasem tudja meg, hogy hálótársa is volt a házban.

Ó, szégyentelen gyávaság, ó, méltatlan remény! Jaj nekem! Jaj! Mert hallottam már, hogy megreccsen a lépcső. Az ágyhoz lapultam. Persze két ajtó van fent, és csak azon múlik, melyikhez fordul az érkező. De már vészjóslón nyikorgott a rozsdás kilincs, és ettől kezdve a fülem megpihenhetett, mert csak a szememet foglalkoztattam.

Először fény tört be a szobába, és a megvetett ágyra vetült, míg az én ágyamat még a félig nyitott ajtó árnyéka borította. Azután egy gyertya lángja tündökölt fel szemem előtt. Szájtátva fojtottam vissza lélegzetemet.

Az a láng gyönyörű volt, mint az Esthajnalcsillag pirkadat előtt, és olyan gyengéden, olyan dédelgetve ölelgette a kanócot, hogy szerettem volna én is égni. És az a gyertya...

Nos, a gyertya elbűvölt. Nem pusztá viasz volt. Minden képzeletet felülmúlóan és titokzatosan szemérmesnek láttam, és cseppet se zavart, hogy ennek a nemes és előkelő gyertyának csak egy meglehetősen vastag drótból hajtogatott, drótfülű gyertyatartó a trónusa. A gyertyatartót egy lebegő vagy úszó, könyékgig meztelen kéz fogta, és...

Ördög és pokol! Már csak ez hiányzott!

Ennél keservesebb dolog most nem is érhetett volna.

Szóval nő az illető. Most mi lesz?

Legszívesebben az ágy alá bújtam volna. Végigkúszok alatta, és kiugrom az ablakon. A kezemet is kidugtam már, utána a lábamat. Na, mi lesz? Nos hát, sanyarú helyzetben voltam. Megirigyeltem volna a viperát, és megsajnáltam volna magam, ha a szívbemben lakozó baljós szellem rá nem kezd:

Hej, micsoda remeteélet lesz itt! Most már minden együtt van, amit kerestél! A nő is. Nocsak, te félsz? Ugorj csak ki, és ne tetsd magad! Hát nem lesz csodálatos, amikor látogatód megpillantja a hálóinges remetét, aki a szellem minden varázsát beleszővi választékos szavaiba?

Már-már elcsüggedtem. Humorom tökéletesen cserbenhagyott. Útést, rúgást, a padlón való húzást-vonást, a lépcsődübörgést meg az elkerülhetetlen zuhanást mint méltó büntetést készségesen elfogadtam volna, de a kiabálástól meg a felesleges szavaktól féltem. Legszívesebben a dunyha alá másztam volna, hadd fojtson meg. Legszívesebben...

Mint rendszerint, botor félelmem a legostobább gondolatokat ébresztette bennem. Szorult helyzetemben szerencsére a kíváncsiság is felütötte a fejét. Felvihogott, és bűbájosan azt mondta:

Várj! Még semmit se tudsz. Lehet, hogy ez egy boszorkány. Talán egy szót se szól, csak bejön, meghajol előtted, meggyújtja azzal a szerelmes gyertyával az orrod, a körmöd, az ujjad, s utána elmegy. Vagy az is lehet, hogy rád se néz, csak bezár ide, mint kandúrt a sütőbe, és rád gyújtja a házat. Vagy annak örülnél inkább, ha összezárna a tyúkokkal a ketrechen, és megtanítana kotkodácsolni?

Nos, sanyarú helyzetben voltam.

A nő már becsukni készült az ajtót, melynek árnyéka úgy suhant végig rajtam, mint tegnap az enyém a viperán. Arcomon is, a dunyha alatt lapuló testemen is éreztem hűsítő érintését. Nyilván már csukta az ajtót, de nem emberi arca még nem tűnt fel, és türelmetlenségemet fékezve csak arra gondoltam, hogy egy tisztátalan boszorkány, egy banyák banyája honnan venne egy ilyen tiszta gyertyát, és gyertya helyett miért nem gyújtana meg inkább egy levágott farkat vagy szuvas csontot.

De a jövővény, alighanem szokásból, hirtelen odanézett, ahol az ágya volt, és én lehunytt szempillám függőnye mögül egy nyúlánk, karcsú és korántsem öreg nőt pillantottam meg, láttam világos, csillámló, vörhenyes haja szikrázását, meg egy arcot, melyet hanyatló értelmemet meghaladó, különös rejtélyesség jelölt meg. És akkor úgy éreztem, hogy ezt a nőt a halál meg a sír távolsága választja el tőlem, hogy nem kell félnem, hogy végkimerülésig nézhetem őt. Már észrevett, megtorpant, és ijedten visszahőkölt, valahogy úgy, ahogy én az ocsmány viperától.

Biztosan undorodott tőlem. És okkal. Hiszen ami a dunyha alól, mint holmi döghús, kikandikált belőlem, bizonyára nem volt

fennköltebb az összetekeredett vipera iszonyú testénél. De nem bántam volna, ha nem habozik sokáig, és beszélni kezd.

Egyelőre ott állt fölöttem, szinte nem is lélegzett, és úgy meredt hülye fejemre, mint valami tárgyra, aminek jöllehet ingatag, de váratlan értéke lett. Ez akár mulatságos is lehetett volna, de első-sorban rossz volt. Szememben megjelentek az első valóságos benyomások. És mifélek! Nos, legszívesebben kinyomta volna a szemem, vagy a torkomnak esett volna, ha nem tántorította volna el őt éppen ettől a névtelen és határtalan borzalmak emléke, és valamiféle szomorúság, talán csakugyan elviselhetetlen szomorúság, mert itt már nemcsak pusztán emberi félelemről és szomorúságról volt szó, inkább a vereség néma elismerésére, a kivetettségbe való belenyugvásra emlékeztetett az egész.

Most mit tegyek? Nyilvánvaló, hogy tudni szerettem volna, olyankor is kísértek-e, amikor alszom. De ehhez egy ideig még bújócskát kellett volna játszanom, és ezt embertelennek találtam. Útban voltam a nőnek. A vipera, amely hozzám hasonlóan a megszokott helyén pihent, és mégis megengedte, hogy idáig eljőjek, nem gondolhatná-e méltán magáról, hogy különb nálam?

Megmozdítottam hát a nyakam, és megszólaltam, abban a hitben, hogy én beszélek:

— Azt hittem, már sohasem jön meg!

Talán úgy tűnhetett, hogy álmomban beszélek, mert szavaim úgy hangzottak, mintha a múltba és a néma sötétségbe kiáltanék. Talán úgy tűnhetett, hogy semmi se történt. Döbbenetemre azonban kiáltásom nem maradt válasz nélkül.

— Bocsásson meg, kérem! Nem tudtam, hogy már ma vendégünk lesz.

A hang emberi, tökéletesen érthető hang volt. Határozottsága a száj közvetlen közelében repülő kő süvítésére emlékeztetett. De ez csak a kezdet volt. Mint az összetekeredett kígyó, szemtelenül megemeltem a homlokom, és a lehető legközbösebben megkérdeztem:

— Hol volt ilyen sokáig?

Ez talán csak folytatása volt annak, amit már mondtam, talán egy sóhaj, talán semmi. De a múlt válaszolt:

— Talán lekésett valamiről?

Ez már olyan volt, mintha arcon legyintettek volna, és kis híján összekucorodtam, hogy elrejtsem szégyenem, de valami lökdösött, rugdalt, hempergetett, míg végül hangosan ezt sziszegtem:

— Biztosan többről, mint maga.

— Ó, jaj — mondta csipkelődve —, csak nem szomorodott el itt?

Sebaj! Láttam már, hogyan vernek agyon egy kígyót. Most rám várt ugyanez. Nos, rendben van. Csak tovább!

Sötét volt. Az ablakon bűnbánóan kék csillagok néztek be, és a szomorú észak gyászkontösben volt. A patak hullámai most is ja-

jongva keseregtek a múlt fölött, az égerfák és hársak félenken válaszolgattak. Igen, elszomorodtam. De a szomorúságnál jobban...

Csakhogy itt volt a gyertya. Az semmin se szomorkodott. Szében ragyogott, mint a csillagok könnyei. A gyertya mindent tudott, ő súgott nekem:

— Elszomorodtam, mint alighanem maga is.

Ez elég volt. A nő arcába vér szökött, megrándult az állkapcsa. De nem kapott levegőt, és dermedten figyelt, mint holmi ijesztő kísértetet. Hirtelen összeráncolta homlokát, és furcsán feljajdult:

— Hát maga tud róla?

— Nos — mondtam —, ne haragudjon! Nem tudom, mi vonzott ide, és miért pont ide. Hiszen sötétben érkeztem, és annyira el voltam csigázva, hogy csak egy kuckót kerestem, ahol lerogyhatok és meghalhatok. De maga hol volt?

A nő elsápadt, lehajtotta a fejét, aztán remegni kezdett, de hirtelen összeszedte magát, és az arcomba vágta:

— Lopni.

Ekkor a végtagjaimban megéreztem, hogy ébredezem bénultságomból. Mintha ez az egyszerű szó elindította volna az álló óra ingáját. És most az én állkapcsom rándult meg, mert megkergült a szívem, a nő bűntársa szerettem volna lenni.

— És hozott valamit?

Eszembe se jutott volna, hogy kérdéssel megnyerem. Most ugyanis sokkal kedvesebben válaszolt:

— Hát nem hallotta?

— Aha, persze! Már tudom. Hányat?

— Nem sokat. Egy kakast és két tyúkot. A többit már alighanem felfalták a rókák.

Örültem volna beszélgetésünknek, de valami nyugtalanított. Hát nem olyan pusztaság és kihalt ez a vidék, ahogy eleinte tetszett? Hiszen akkor lőttek a remeteségemnek. Óvatosságból azért megkérdeztem:

— De hát lagnak itt még emberek?

— Nem. Itt egy sánta macskával se találkozhat. Azok a tyúkok elvadultak, és már csak a fák ágain töltötték az éjszakát. Ott kellett kivárnom, amíg sötét lesz.

Ez kicsit megnyugtató, de ekkor rájöttem, hogy a nő csak erőlködve ejti ki némelyik szót, és vizsgáztatni kezdtem.

— De van egy kecskéje is.

Tolakodó megjegyzésem nem tetszett neki. Csak ímmel-ámmal válaszolt:

— Azt idehoztam.

— Honnan?

— Onnan — intett komoran a fejével.

— Rendben van — mondtam. — Valami tárgyakat is hozott?

— Azokat egy szekéren húztam ide.

— Csakugyan? Mikor?

— Ma reggel.

— Ej!

Lesütötte a szemét, és az ajkát harapdálta.

— Ezt irigylem magától — sóhajtottam.

— A szekérekét?

— A boldogságot. Hiszen olyan gyönyörű nap volt. Ó, az az égbolt a hegyek fölött, az az üdvözült napfény, azok az erdők és árnyékok! És amikor felkapaszkodott a látóhatár tetejére, nem érezte úgy, hogy köröskörül a mennyország van, és maga előtt a paradicsom?

Erre furcsa fintort vágott, és azt mondta:

— Magának talán paradicsom.

Másra akartam terelni a szót, és tréfálkozni kezdtem:

— Nos, kérem szépen, nézzen csak körül! Van itt egy háza, ebben maga az úr, és mindaz, amire szüksége van, és ami már itt van, csakis a magáé. És hogy gyarapszik! Maga meg a kecske, az kettő, a kakas a két tyúkkal — az már öt. Most engem is elcsípett, tehát én már a hatodik vagyok. És mindezt egy nap alatt.

— Hát nem kerget el innen?

— Hogyhogy? Csak nem néz kísértetnek?

— De hát én itt születtem, a szomszéd ágyon...

— Ó, csakugyan?

— Már a kiejtésemből is rájöhetett volna.

— Az bizony csoda lenne. Nekünk már csak az volt elrendelve, hogy találkoznunk kell. Igen, ez így van. De erről talán majd inkább holnap fogunk elbeszélgetni. Most már kókadt vagyok ilyesmihez.

— Akkor most elmehetek?

— Miért?

— Hogy ne zavarjam.

— Csak nem fél tőlem? Ugyan, eredjen már, nézzen csak rám! Hiszen öregember vagyok, és ma annyira elfáradtam, hogy akkor se bírnék felállni, ha kigyulladna alattam a szalmazsák! Egy ilyen erős és bátor lány csak nem fog elkergetni magától, mint egy sánta kutyát?

Furcsa fintorba görbült a szája, azt jelezte, hogy erkölcsi szándékaimban nem kételkedik, de a gyengeségemben azért igen. Aztán olyan könnyedén, hogy ereimben megfagyott a vér, odavetette:

— Az nem számítana. Rég nem vagyok már szűz.

— Ó!

Most már tudtam, hogy ismerem valahonnan, és már nem úgy figyeltem, mint futó árnyékot, mely a következő pillanatban eltűnik, hanem mint olyasvalakit, aki kicsorbult mosolyként vagy meghútsult bűnként üldözött. De védekezni akartam, és erőlködve, mint egy kígyót bűvölő szemfényvesztő, azt mondtam:

— Várjon csak! Elmondok magának valamit. Tegnap meglep-

tem egy viperát. Amolyan öreg, csúnya bestia volt — igen, nézzen meg engem! És meg akartam ölni, de egyszerre csak megsajnálta. Emlékeztetett valamire, és inkább békén hagytam. Na már most, én is egy ilyen vipera vagyok, öreg, csúnya, kedvetlen, és ha meg akarna ölni, megtehetné. Annyi ideig se kellene gondolkoznia, mint az előbb, az ajtóban...

A lány összerázkódott, de nem mondott semmit, s én folytattam:

— De ha megtúr engem, úgy meglapulok itt, ahogy később a vipera lapult meg a fenyőfája alatt. És ha netán rám taposna, nem kell félnie. Talán megvonaglok vagy sziszegni fogok, de nem bánom magát, mert legmélyebb álmomban is azonnal tudni fogom, hogy ez csak maga lehet.

Amit mondtam, azzal magamat talán megnyugtattam volna. Nyilván szükségem is volt rá. Csakhogy a lány hirtelen az ágy szélére ült, arccal felém, és nekem kihagyott a lélegzetem, kihagyott a szívem, mért ne hagytak volna ki hát az érzékszerveim?

(Folytatjuk)

Körtvélyessy Klára fordítása

ÚJ KÖNYVEINK

A Vigilia Kiadó gondozásában megjelent:

ANTON GOTS:

Szenvedésemet örömmre váltottad 230,- Ft

SIMONE WEIL:

Ami személyes, és ami szent 790,- Ft

BOROS LÁSZLÓ:

A halál misztériuma 540,- Ft

Megvásárolható és megrendelhető

a Vigilia Kiadóhivatalnál:

Postacím: 1364 Budapest Pf. 48.

1053 Budapest, Kossuth Lajos u. 1. III. lh. II. em.

Telefonon: 317-7246; Faxon: 317-7682